

ZAKLJUČNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

1. Naziv težišča v okviru CRP:

Učinkovita in cenejša država

2. Šifra projekta:

V6-0277

3. Naslov projekta:

Prostorsko integrirani kulturni sistemi kot lokalna razvojna priložnost

 REPUBLIKA SLOVENIJA
NOSILEC JAVNEGA POOBLASTILA
JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE, LJUBLJANA 3

Prejeto: 15-04-2008

Šifra zadeve:

63113-332/08

Sig. z:

Pril.:

Vrednost:

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Prostorsko integrirani kulturni sistemi kot lokalna razvojna priložnost

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

Spatial integrated cultural systems as an opportunity for local development

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

kulturni sistemi, razvoj kulture, lokalni gospodarski razvoj

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

cultural systems, cultural development, local economic development

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Urbanistični inštitut Republike Slovenije

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

6. Sofinancer/sofinancerji:

Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije

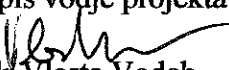
7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

20404

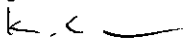
dr. Vlasta Vodeb

Datum: 14.4.2008

Podpis vodje projekta:

dr. Vlasta Vodeb

Podpis in žig izvajalca:

izr. prof. dr. K. Dimitrovska Andrews

II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- ☒ a) v celoti
☐ b) delno
☐ c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- ☒ a) da
☐ b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

Projekt ni dobil finančnih sredstev po prijavi, zato smo z odobritvijo sofinancerjev prilagodili program.

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

Cilj raziskovalnega projekta "Prostorsko integrirani kulturni sistemi kot lokalna razvojna priložnost" je preučiti kulturo kot vir lokalnega in regionalnega razvoja, vpetega v nacionalni in evropski okvir, s poudarkom na identifikaciji ter multikriterialnem ovrednotenju ter prikazu prostorskih potencialov kulturne dediščine in kulture v celoti.

Na pričetku projekta smo glede na dodeljena finančna sredstva sestavili raziskovalno skupino ter uskladili program dela. V prvi fazi projekta smo pregledali normativne akte ter izkušnje v Evropi in doma: pregled zakonodaje, metodoloških orodij na obravnavanem področju ter pregled izbranih primerov dobre prakse integracije kulturnih sistemov na lokalni in regionalni ravni. Pregled slovenske zakonodaje obsega štiri medsebojno povezane sklope: razvoj, kultura, finance ter prostor. Razvojna zakonodaja kot ogrodje za vzpostavitev javno-zasebnega partnerstva in ekonomski razvoj, razvoj podeželja, potencialno povezovanje kulturnih potencialov z obstoječimi in planiranimi nacionalnimi razvojnimi projekti. Analiza vsebuje tudi pregled zakonodaje s področja kulture (nepremična, premična ter nesnovna dediščina) in urejanja prostora (zakon o urejanju prostora, zakonodajo s področja graditeljstva in varovanja okolja) ter kot slednji in po našem mnenju zelo pomemben sklop finančnih instrumentov za izvajanje razvojnih projektov.

Metodološko izhodišče projekta predstavljajo rezultati projekta ESPON project 1.3.3. – The role and spatial effects of cultural heritage and identity, final report, Evropska unija, maj 2006, katerega obravnava je usmerjena na komparativni globalni in evropski ravni. Evropske perspektive prostorskega razvoja (European Spatial Development Perspective, ESDP, 1999) namreč narekujejo nujnost vključevanja problematike kulturne dediščine v evropske prakse prostorskega planiranja. Analitično orodje za analizo vloge in prostorskih vplivov kulturne dediščine so implementirali na evropski in regionalni ravni, na lokalni ravni pa le, ko so bili na voljo podatki. Naslednje izhodišče predstavlja raziskava The economy of culture in Europe: study prepared for the European Commission, oktober 2006. Razvoj metodologije za kulturni sektor na evropski ravni temelji na pojmovanju kulture kot generatorja za razvoj kreativnih središč in lokalnega razvoja. Kulturne dejavnosti niso pojmovane zgolj kot potenciali za ekonomski razvoj, ampak prispevajo tudi k trajnostnemu razvoju. Slednji je za nas posebej zanimiv – ne gre zgolj za odvisno in merljivo vizijo razvoja s kvantitativnimi merami ter materialnim napredkom v družbi. Napredek je potrebno meriti glede na vrednote, stanje okolja in družbeno kohezijo. S tem so bila načela Lizbonske strategije v raziskavi neposredno upoštevana, po drugi strani pa nas zavezuje k izdelavi instrumentarija za merjenje nekvantitativnih vplivov turistične privlačnosti, ekonomske funkcije kulture in njen družbeni/kohezijski vpliv. V kontekstu Evrope izpolniti načela trajnostnega razvoja glede kulturne dediščine pomeni identificirati in oceniti vrednost kulturne dediščine na lokalni, regionalni, državni in transnacionalni ravni.

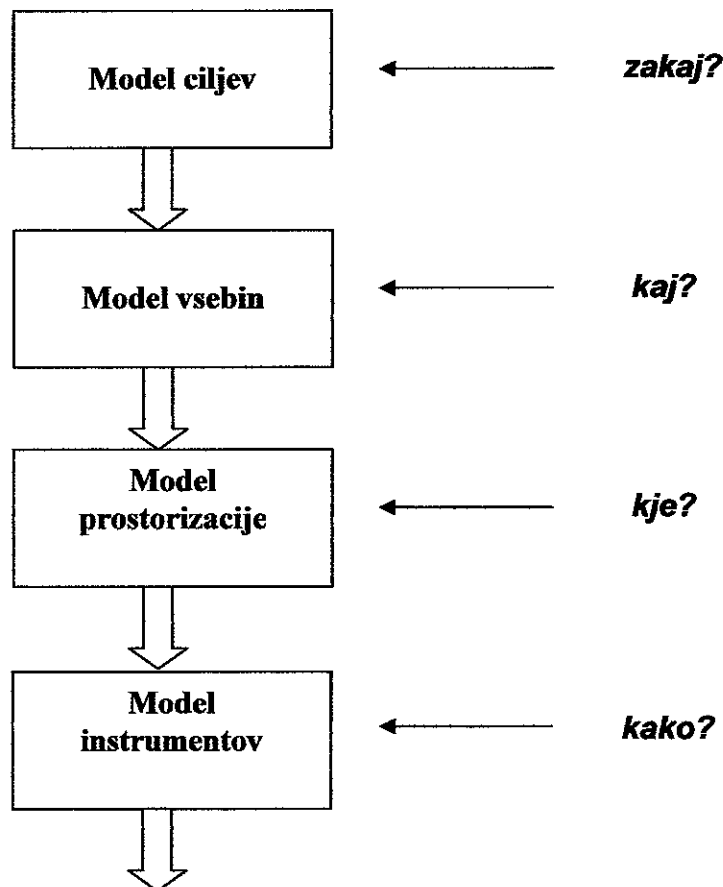
V pregledu izbranih primerov dobre prakse integracije kulturnih sistemov na lokalni in

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

regionalni ravni doma in v svetu smo se omejili na nepremično, premično in nesnovno dediščino, naravno pa zgolj, kadar je imel njen razvoj neposreden vpliv na grajeno okolje ali arheološko dediščino. Projekt je povezan s prostorskim razvojem, primere evropskih projektov smo tako poiskali med prostorsko naravnanimi iniciativami Evropske unije.

Pregled zakonodaje, metodoloških orodij in kategorizacija ter razvrstitev projektov kot primerov dobrih praks je bila osnova za izdelavo modela integracije kulturnih sistemov na lokalni in regionalni ravni. Model prostorsko integriranih kulturnih sistemov je sestavljen iz modela ciljev, vsebin, prostorizacije in instrumentov. Težišče obravnave je lokalna in regionalna raven, ki izhaja iz stanja, potreb in specifičnosti slovenskega prostora.

Shema: Model implementacije PIKS

V viziji prostorsko integriranih kulturnih sistemov kot lokalne razvojne priložnosti pojmujemo kulturno dediščino, krajino in živo kulturo kot vire izkušnje in razvoja, ki prinašajo kulturne, socialne in ekonomske prednosti v razvoju izbranega območja. Vizija predstavlja osnovo za kulturno politiko z naslednjimi cilji: spodbujanje kulturne raznolikosti, dopuščanje diferenciranega varstva, tudi po kriteriju lokacije, omogočanje odprtega in dinamičnega vrednotenja, ki upošteva zgodovinske, družbene in kulturne

razlike, poudarjanje dostopnosti do kulture, pospeševanje vključevanja javnosti ter lokalnih iniciativ v procese varovanja in ohranjanja kulturne dediščine ter urejanja prostora, obravnavanje kulturne dediščine in kulturnih dejavnosti kot virov znanja in izkušenj, umeščanje v prostorski kontekst, vključno s povezavo kultura – narava uravnoteženje ciljev varovanja dediščine na eni strani ter interesov lastnikov in uporabnikov na drugi, zagotavljanje ustrezne višine in razporeditve stroškov varovanja dediščine, sprejetje zakonodajnih in administrativnih instrumentov za doseg ciljev.

Cilje modela prostorsko integriranih kulturnih sistemov smo podrobneje klasificirali po vplivu na prostorske, socialne in ekonomske. Poudarek je na razvojnem načrtovanju, ki mora privzeti usklajevalno in povezovalno vlogo, kajti prežema različne dejavnosti in je ključni element pri usklajevanju gospodarskih, družbenih in okoljskih vidikov razvoja. Vsebine modela PIKS smo razdelili glede na posredno in neposredno rabo dediščine. Izpostavljamo vlogo prostorskih razvojnih politik pri doseganju ciljev vzdržnega razvoja. Model prostorizacije kulturnih sistemov ilustriramo na spletni karti. Prostorski vidik analize potencialov kulturne dediščine na eni strani in njeno vključevanje v prostorske akte na drugi so osnova za programe za vzdrževanje kulturne raznolikosti in zmanjšanje neenakosti pri dostopu do kulturnih dobrin v smislu uravnoteženja regij. Tudi v priporočilih leži težišče na prostorskem planiranju. V okviru modela instrumentov podajamo ogrodje instrumentov načrtovanja, varstva, finančne, informacijske in ostale instrumente. Kot ilustracijo smo obravnavali primer razvojnega plana Birminghama, posebej z vidika uporabnosti za model prostorizacije dediščine. Podali pa smo tudi primer vključevanja kulturne dediščine v razvojno planiranje na območju občin južno od Ljubljane.

Rezultate projekta smo predstavili na spletnem portalu, katerega osrednji del je namenjen interaktivni spletni karti prostorskih potencialov kulturne dediščine. Na karti se plastijo / med drugim / sloj razvojnih potencialov Slovenije, evidentirane enote kulturne dediščine, distribucija ljubiteljskih kulturnih društev, ...

Sklepni del naloge pa predstavljajo priporočila za razvoj kulture na lokalni ravni, v vsakodnevno prakso na področje kulture, prostora in razvoja.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- ☐ a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- ☒ b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- ☐ c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- ☐ d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- ☒ e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- ☐ a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;

² Označite lahko več odgovorov.

- ☐ b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvo, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- ☐ c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- ☒ d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
 - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
 - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- ☐ e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- ☐ f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- ☐ g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- ☐ h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- ☐ i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Kulturno dediščino v raziskavi obravnavamo kot generator gospodarskega, družbenega in trajnostnega razvoja. Razvoj kulturnih virov in vrednot vpliva na gospodarski razvoj in izboljšuje kakovost življenja in blaginjo prebivalcev. Identifikacija in valorizacija potencialov kulturne dediščine je osnova, če želimo integrirati kulturne sisteme med razvojne cilje na lokalni in regionalni ravni. Na hiperkarti predstavljamo potenciale prostorizacije za izkoriščanje potencialov dediščine pri pripravi razvojnih planov, tako lokalnih kot regionalnih.

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Prostorska povezava in prostorsko usklajen razvoj potencialov kulture nedvomno dviga možnosti za razvoj območij, povezuje lokalno skupnost in skupnosti. Le usklajen razvoj, ki upošteva tudi kulturne dimenzije, pa dolgoročno dviga kvaliteto življenja prebivalcev.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- ☐ a) v domačih znanstvenih krogih;
- ☐ b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- ☒ c) pri domačih uporabnikih;
- ☐ d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti

3.7. Število diplomantov, magistrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi institucijami.

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

Vodeb, V., Zakrajšek F.: avtorja članka

V pripravi je članek Kulturna dediščina kot potencial lokalnega razvoja.

Članek opisuje v nalogi izdelan model prostorsko integriranih kulturnih sistemov kot preplet modela ciljev, vsebin, prostorizacije in instrumentov.

Predstavitev dela: Ministrstvo za kulturo RS, 19.12.2006, 14.12.2006

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani: <http://www.izum.si/>

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije.

Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitvah projekta in njegovih rezultatih vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.

k, u, l, t, u, r, a • • •

republika slovenija
ministrstvo za kulturo
maistrova ulica 10
1000 ljubljana
t: 01 369 5900
f: 01 369 5901
e: gp.mk@gov.si
www.kultura.gov.si

Številka: 6100-6/2007/

Datum: 17.12.2007

Zadeva: Sestanek z Urbanističnim inštitutom RS

Zveza: Prostorsko integrirani kulturni sistemi kot lokalna razvojna priložnost

ZAPISNIK

Datum in kraj: 14.12.2007, Ministrstvo za kulturo, Maistrova 10, 1000 Ljubljana

Prisotni: dr. Lojze Gosar, Franc J. Zakrajšek (predstavnik izvajalca zaradi odsotnosti nosilke naloge dr. Vlaste Vodeb), Lenka Molek, Maja Jeglič, mag. Barbara Vodopivec

Namen sestanka: seznanitev z delom na raziskavi in dogovor o poteku raziskave v letu 2008.

Barbara Vodopivec je uvodoma povzela postopek in namen raziskave.

Lenka Molek je podrobneje povzela vsebinska izhodišča raziskave. V ospredju morajo biti decentraliziran model kulture, kultura kot razvojna priložnost in razvojni učinki kulture. Določiti je potrebno, kako in kje lahko vključujemo ta izhodišča. Pomembna je tudi vloga podpornih okolij.

Maja Jeglič je povedala, da določanje, prepoznavanje in uresničevanje javnega interesa za kulturo na lokalnem nivoju ni naloga Ministrstva za kulturo (MK). Na podlagi izkušenj, ki jih ima MK pri vključevanju v postopke priprave in sprejemanja občinskih prostorskih aktov, se ugotavlja, da se lokalne razvojne potrebe na področju kulture ne odražajo v prostorskih aktih oz. prostorskih rešitvah, ureditvah, ki jih le ti določajo.

Franc Zakrajšek je povedal, da sestanek razume kot usmerjevalni s strani MK. Napovedal je prezentacijo naloge v začetku leta 2008 in želel razjasniti, kaj natančno naročnik pričakuje od naloge, saj je časa za vsebinsko uskladitev do izteka študije septembra 2008 še dovolj. Predlagal je, da bi se naloga osredotočila na cilje (umeščanje kulture v razvoj), instrumenti pa bi bili druga faza. Predlagal je tudi obdelavo konkretnega primera. V splošnem je povzel, da je pri razumevanju in umeščenosti kulture v razvojne načrte velik problem miselnost (mentaliteta), ki kulturo pretežno še vedno razume kot strošek. V lokalnem okolju je to še bolj izrazito.

Lenka Molek je poudarila, da je kulturna dediščina del prostorsko-razvojnega sistema, da pa to ni razvidno iz dokumentov (podala je primerjavo z EU in navedla razkorak med namenom EU dokumentov in njihovim razumevanjem v Sloveniji).

Ko so se prisotni poenotili glede izhodišč raziskave, so prešli na konkretno obdelavo vmesnega poročila raziskave.

Lenka Molek je prebrala pisne pripombe na besedilo poročila, ki jih je pripravila (priloga zapisniku). Glavni poudarki so bili: naloga je preveč usmerjena na kulturno dediščino (vključiti je potrebno tudi ustvarjalnost, kulturne institucije, nesnovno dediščino, živo kulturo), precej pozornosti je posvečeno prostoru (bistveni problem je umestitev kulture v prostor; t.i. prostorizacija kulture), izbor primerov vključuje mestno okolje (postavlja se vprašanje ali ne bi bilo bolje vključiti tudi podeželje), naloga naj vključuje tudi kratek pregled relevantnih EU dokumentov, pri pravnih podlagah ni ZUJIK-a (s tem je povezano eno temeljnih vprašanj, kako na lokalnem nivoju uveljaviti javni interes iz nacionalnih dokumentov, ki so v svojih izhodiščih zelo splošni).

Dr. Lojze Gosar je pojasnil, da je bil vzorec oblikovan iz občin južno od Ljubljane in sicer zato, ker je tu, ravno zaradi bližine Ljubljane, identiteta še posebej ogrožena. Navedel je primer barja in Vrhnik, ki nima vrhunskih delovnih mest in ki je v nevarnosti, da postane spalno naselje Ljubljane. **Maja Jeglič** je navedla podoben primer občine Ig in njen nov prostorski akt, kjer praktično nikjer ni določbe iz katere se bi lahko razbralo, da se s predvidenimi prostorskimi ureditvami omogoča uresničevanje lokalnih razvojnih potreb na področju kulture. Pri pripravi prostorskega akta lokalnih razvojnih kulturnih potreb niso upoštevali oz. niso bile vključene. V takšnih manjših občinah v bližini večjih mestnih občin, kjer so osrednje nacionalne kulturne ustanove, je ravno »lokalna« kultura lahko eden od generatorjev razvoja, da se naselja ne razvijejo le v spalna naselja ampak v naselja, ki zagotavljajo vitalnost in kakovost bivalnega okolja. Tudi **dr. Lojze Gosar** je poudaril očiten razcep med lokalnimi pobudami in razvojnimi programi in pozval k iskanju rešitev za združitev teh teženj.

Franc Zakrajšek je ponovno pozval, naj naročnik predstavi konkretna pričakovanja v zvezi z raziskavo; ali želi priporočila na konkretnem nivoju. Raziskovalci namreč predvidevajo oblikovati konkretni instrument inventarizacije kulturnih potencialov na lokalnem nivoju (kaj, kje, kako). Kot model je predlagal celo Slovenijo, vendar sta predstavnici MK menili, da je realnejši bolj preprost model.

Lenka Molek je povedala, da MK pričakuje podlago za izboljšanje delovanja na obravnavanem področju; možen rezultat raziskave so tudi zakonske spremembe. Kot možni cilj MK predlaga konkretni model prepoznavanja in identifikacije kulturnih potencialov na določenem območju. Z ustanovitvijo pokrajin bi morda lahko to nalogo kasneje opravljale pokrajine, saj so mnoge slovenske občine premajhne za zagotavljanje pogojev za razvoj vseh kulturnih dejavnosti, kot je predlagala **Maja Jeglič**.

Prisotni so nato prešli na obravnavo predlaganega modela PIKS.

Lenka Molek je na podlagi vmesnega poročila podala pripombe (priloga zapisniku).

V razpravi so se prisotni strinjali, da je eden od bistvenih elementov delovanja na tem področju ozaveščanje ljudi, da bi v razvoju ne videli le ovir.

Sklepi:

Namen naloge je združiti in preseči pogled od spodaj (lokalni nivo) in od zgoraj (državni nivo) ter doseči premik v miselnosti v smeri pozitivnega sprejemanja razvoja in vloge kulture v njem.

Uporabnost naloge bo dosežena:

- s predlogom korakov doseganja namena naloge (na kakšen način prepoznati kulturne potencialne nekega okolja),
- s predlogom izvedbe vključevanja kulture v razvoj,
- s predlogom ukrepov za doseganje sinergije med lokalnim in državnim nivojem in z oblikovanjem izhodišč-priporočil za normativne ukrepe.

Naslednji sestanek naročnika in izvajalca bo marca 2008, MK pa pošlje izvajalcem pripombe na vmesno poročilo v pisni obliki.

Zapisala

mag. Barbara Vodopivec